

1 מתרצת הגמרא: לא - אין להקשות סתירה זו, כי לעולם קודם הנץ
 2 החמה ימלא הוא, וכפי ששינו בתחילת הברייתא ששתי הקריאות
 3 הן ביום, והאי דקרו ליה ליליא - ומה שבסוף הברייתא קראו לזמן
 4 זה לילה, דאיכא אינשי דגנו בההיא שעתא - הוא מפני שיש בני
 5 אדם שישנים בשעה זו. ולכן אף שקודם הנץ החמה יום הוא, יוצא
 6 בזמן זה ידי חובת קריאת שמע של ערבית, שזמנה נאמר בפסוק
 7 בלשון 'ובשכבך', ובשעה זו עדיין יש בני אדם השוכבים במטותיהם.
 8 אמר רבי אחא ברבי חנינא, אמר רבי יהושע בן לוי, הלכה ברבי
 9 שמעון שאמר משום רבי עקיבא, שיוצא ידי חובת קריאת שמע של
 10 ערבית אחר עלות השחר.
 11 רבי זירא מוסיף על הדין שנפסק לעיל בברייתא הראשונה שיכול
 12 לקרוא קריאת שמע של ערבית סמוך לעמוד השחר: אמר רבי זירא,
 13 ובלבד שלא יאמר המתפלל וקורא קריאת שמע של ערבית מעט
 14 קודם לעמוד השחר, את ברכת השפיכה, כי ברכה זו נתקנה רק לזמן
 15 תחילת השכיבה, וסמוך לעמוד השחר הוא זמן סוף השכיבה.
 16 הגמרא מבארת את הפסק של רבי יהושע בן לוי: כי אהא - כשכא
 17 רב יצחק בר יוסף מארץ ישראל לבבל, אמר, הא ופסק זהו דרבי
 18 אהא ברבי חנינא אמר רבי יהושע בן לוי שהלכה כרבי שמעון
 19 שיוצא ידי חובת קריאת שמע של ערבית אחר עלות השחר, לאו
 20 בפירוש איתמר, אלא מפלגא איתמר - לא נאמרה על ידו בפירוש,
 21 אלא מכלל דבריו למדו זאת, וכך היה המעשה, דההוא זוגא דרבנן
 22 דאשתבורי כהלולא דרבי יהושע בן לוי - שזוג הלמידי
 23 חכמים שהשתכרו בשמחת החתונה של בנו של רבי יהושע בן לוי
 24 ונרדמו עד לאחר עמוד השחר, ומחמת כן לא קראו קריאת שמע של
 25 ערבית, אתו לקמיה דרבי יהושע בן לוי - באו לפני רבי יהושע בן
 26 לוי קודם נץ החמה, לשאול האם הם יכולים לקרוא כעת קריאת
 27 שמע, אמר להם רבי יהושע בן לוי, כדאי הוא רבי שמעון המתיר
 28 לקרוא קריאת שמע של ערבית עד הנץ החמה, לסמוך עליו בשעת
 29 הדחק - בשעת אונס כזו שנרדמתם מתוך שכרות.
 30 שנינו במשנה (לעיל ב:), מעשה שבאנו בניו וכו' של רבן גמליאל מבית
 31 המשתה אחר חצות, ואמרו לו שלא קראו עדיין קריאת שמע של
 32 ערבית, והורה להם רבן גמליאל שיכולים הם לקרוא אם לא עלה
 33 עמוד השחר. שואלת הגמרא: ועד השקא לא שמיע להו הא דרבן
 34 גמליאל - וכי עד עכשיו לא שמעו בניו של רבן גמליאל את דעת
 35 אביהם הסובר שזמן קריאת שמע של ערבית הוא עד עלות השחר.
 36 משיבה הגמרא: הכי קאמרי ליה - כך אמרו לאביהם, רבנן פליגי
 37 עילויה - האם חכמים שאמרו במשנה שזמנה עד חצות, חולקים
 38 עליך, והכלל הוא שיתיד ורבים הלכה כרבים, ואין אנו חייבים
 39 לקרוא עכשיו, או דלמא רבנן פויתך סבירא להו - או שמא אף
 40 חכמים סוברים כדעתך, שזמנה מן התורה עד עלות השחר, והאי
 41 דקאמרי - ומה שאמרו שזמנה עד חצות, הוא רק זירוז להקדים
 42 ולקיים את מצוה, כדי להרחיק אדם מן העבירה, שלא ידחנה עד
 43 שלבסוף יעבור זמנה, אבל במקום שנאנס עדיין מקיים מצות קריאת
 44 שמע בזמנה אף אחר חצות, ואם כן חייבים אנו לקרותה כעת. אמר
 45 להו רבן גמליאל לבניו, רבנן פויתך סבירא להו - חכמים מודים לי
 46 שמן התורה נמשך זמן קריאת שמע עד עלות השחר, ולכן תיבינן
 47 אתם לקרוא, והאי דקאמרי חכמים עד חצות, כדי להרחיק אדם
 48 מן העבירה.
 49 שנינו במשנה בהמשך תשובת רבן גמליאל לבניו, ולא זו בלבד
 50 אמרו, אלא וכו' כל מה שאמרו חכמים עד חצות, מצותן עד שיעלה
 51 עמוד השחר. שואלת הגמרא: ורבן גמליאל מי קאמר עד חצות -
 52 וכי רבן גמליאל סבר שזמן קריאת שמע של ערבית הוא עד חצות,
 53 דקתני - ששנינו בדבריו במשנתנו, ולא זו בלבד אמרו, כלומר, ולא
 54 קריאת שמע בלבד אמרו חכמים שיש לעשות לה סייג לקרותה עד
 55 חצות, אלא גם שאר המצוות שאמרו חכמים שזמנם עד חצות, עיקר
 56 זמנם עד שיעלה עמוד השחר, אלא שעשו חכמים סייג להרחיק את
 57 האדם מן העבירה, ומשמע שרבן גמליאל מודה שזמן קריאת שמע
 58 של ערבית הוא עד חצות, וקשה, הלא רבן גמליאל סובר שלכתחילה

59 זמן קריאת שמע הוא עד עמוד השחר.
 60 משיבה הגמרא: הכי קאמר להו רבן גמליאל לבניה - כך אמר להם
 61 רבן גמליאל לבניו, אני סבור שמותר לקרוא לכתחילה עד עמוד
 62 השחר, אלא אפילו לרבנן דקאמרי שסוף זמן קריאת שמע הוא עד
 63 חצות, אין כוונתם שאחר חצות אינו יוצא ידי חובתו, אלא מצותה
 64 עד שיעלה עמוד השחר, והאי דקאמרי - ומה שאמרו שסוף זמן
 65 קריאת שמע של ערבית הוא עד חצות, הוא רק כדי להרחיק אדם
 66 מן העבירה.
 67 שנינו במשנה: 'הקמך חלקים וכו' ואברים, מצותן עד שיעלה עמוד
 68 השחר, וכל הנאכלים ליום אחד, מצותן עד שיעלה עמוד השחר'.
 69 ומדייקת הגמרא, ואילו אכילת פסחים לא קתני - ואילו על מצות
 70 אכילת קרבן פסח לא שנינו כן שזמנותה עד שיעלה עמוד השחר.
 71 מקשה הגמרא: ורמינהי - יש להקשות על כך מברייתא, ששנינו בה,
 72 קריאת שמע של ערבית, והלל הנאמר בלילי פסחים, ואכילת
 73 קרבן פסח, כל אלו מצותן עד שיעלה עמוד השחר, וכיון שמבואר
 74 בברייתא שאף אכילת פסח זמנה עד שיעלה עמוד השחר, מדוע לא
 75 הזכירה מצוה זו במשנתנו.
 76 מתרצת הגמרא: אמר רב יוסף, לא קשיא, הא - משנתנו שלא
 77 מנתה גם את אכילת פסחים, היא כדברי רבי אלעזר בן עזריה
 78 הסובר שמדאורייתא זמן אכילת הפסח הוא עד חצות, והא -
 79 והברייתא, היא כדברי רבי עקיבא הסובר שזמן אכילת הפסח הוא
 80 עד שיעלה עמוד השחר, וכפי ששינו בברייתא נוספת, שנחלקו בכך
 81 רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא. דתניא, נאמר בפסוק (שמות יב ח)
 82 'ואכלו את הבשר בלילה הזה', ונחלקו התנאים עד מתי הוא זמן
 83 אכילת הפסח בלילה זה. רבי אלעזר בן עזריה אומר, נאמר כאן
 84 לענין אכילת בשר הפסח, 'בלילה הזה', ונאמר להלן בענין מכת
 85 בכורות (שם יב יא), 'ועבדתי בארץ מצרים בלילה הזה', יש ללמוד
 86 גיורה שזה מתיבות 'בלילה הזה' שבשני הפסוקים, מה להלן - מכת
 87 בכורות, זמנה עד חצות, שנאמר (שמות יא ד), 'בפחת הלילה אני יוצא
 88 בתוך מצרים', אף כאן - מצות אכילת הפסח, זמנה עד חצות. אמר
 89 ליה רבי עקיבא לרבי אלעזר בן עזריה, והלא כבר נאמר (שמות יב יא)
 90 'ואכלתם אתו בחפזון, פסח הוא לה', ולמדנו מפסוק זה שזמן
 91 אכילת הפסח הוא עד שעת חפזון - עד השעה שבה נחפזו בני
 92 ישראל לצאת ממצרים, והיא שעת עלות השחר. ואם תשיב על כך,
 93 שאם אין לדרוש את הגיורה שזה מתיבות 'בלילה הזה', אם בן מה
 94 תלמוד לומר 'בלילה', אשיב לך שהיא נצרכת, שיכול הייתי לומר
 95 שיהא קרבן פסח נאכל בקדשים ביום - שכשם ששאר כל הקדשים
 96 נאכלים ביום שחיתםם ובלילה שלאחריו, כך גם קרבן פסח יאכל אף
 97 ביום שחיתו בו"ד ניסן, תלמוד לומר, ואכלו את הבשר בלילה,
 98 ויש ללמוד מכך שבלילה הוא נאכל ולא ביום. נמצא שנחלקו רבי
 99 עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה אם הפסח נאכל עד חצות או עד עלות
 100 השחר, ולכן ניתן לתרץ משנתנו שלא הזכירה שאכילת הפסח
 101 זמנה עד עלות השחר, שנתנה בשיטת רבי אלעזר בן עזריה,
 102 והברייתא היא כשיטת רבי עקיבא.
 103 הגמרא מבארת את מחלוקת רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא
 104 בדרשות הפסוקים. שואלת הגמרא: בשלמא לרבי אלעזר בן עזריה
 105 דאית ליה גיורה שנה - הדרוש מגיורה שזה שאכילת הפסח היא עד
 106 חצות, אצטריך למכתב ליה 'הזה' - לכן היה צריך לכתוב בפסוק
 107 את תיבת 'זהה', כדי ללמד את הגיורה שזה, אלא לרבי עקיבא
 108 שאינו דורש גיורה שזה זו, האי 'הזה' מאי עביר ליה - מה ידרוש
 109 מתיבת 'זהה'. משיבה הגמרא: לרבי עקיבא תיבת 'זהה' לעומי
 110 לילה אחר הוא דאתא - באה למעט שאין קרבן פסח נאכל לילה
 111 נוסף מלבד ליל חמשה עשר בניסן, כי סלקא דעתך דאמינא - היה
 112 עולה בדעתך לומר, הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים
 113 קלים, אם כן נלמד פסח משלמים, מה שלמים נאכלין לשני ימים
 114 ולילה אחד שביניהם, אף פסח כיון שהוא נאכל רק בלילה, יהיה
 115 נאכל לשתי לילות במקום שני ימים, ויהא נאכל בסך הכל לשתי
 116 לילות ויום אחד, קא משמע לן - משמיענו הפסוק שאין הדבר כן,

המשך ביאור למס' ברכות ליום שישי עמ' א

1 אלא דורשים מ'בְּלִילָה הָזֶה, שְׂבִלְיָה הָזֶה – ליל ט"ו ניסון הוא
2 נֶאֱכַל וְאֵינוֹ נֶאֱכַל בְּלִילָה אַחֵר.
3 שואלת הגמרא: וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שלשיתו נדרשות תיבות
4 'בלילה הזה' לגזירה שוה, מהיכן ילמד דין זה שאין הפסח נאכל לשני
5 לילות. משיבה הגמרא: מִלֵּא תוֹתִירוּ עַד בֶּקֶר' (שמות יב) האמור גבי
6 קרבן פסח נִפְקָא – למד דין זה, שמכיון שאין להשאיר מבשר הפסח
7 עד הבוקר, ודאי שאין לאוכלו בלילה השני. שואלת הגמרא: וְרַבִּי
8 עֲקִיבָא מדוע לא למד אף הוא מפסוק זה שהפסח נאכל ללילה אחד
9 בלבד. משיבה הגמרא: אִי מְהֵתָם – אם נלמד דין זה משם, הֲוֵה
10 אֲמִינָא מֵאֵי בֶּקֶר – הייתי אומר שמהו ה'בוקר' שאין להשאיר בו
11 מבשר הפסח, הַבֶּקֶר הַשֵּׁנִי לאחר הקרבת הפסח, כלומר ט"ו ניסון, אך
12 רשאי הוא לאכול את הפסח לשני לילות, ולכן היה צריך לדרוש
13 מ'זהו' שאין הפסח נאכל אלא בליל ט"ו בלבד. שואלת הגמרא: וְרַבִּי
14 אֶלְעָזָר איך למד דין זה מהפסוק ולא תותירו ממנו עד בקר', הרי ניתן
15 לומר שהכוונה לבוקר שני. משיבה הגמרא: אָמַר לָךְ, כֹּל 'בֶּקֶר'
16 שהוזכר בתורה בֶּקֶר רִאשׁוֹן הוּא.
17 הגמרא מביאה תנאים נוספים שנחלקו האם אכילת הפסח היא עד
18 חצות או עד עלות השחר, אלא שדרשו כן מפסוקים אחרים: וְהֵנִי
19 תִּנְיָא – ומחלוקת זו של רבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, היא פְּהִי
20 תִּנְיָא – ומחלוקת תנאים אלו. תִּנְיָא, נאמר בפסוק העוסק בהקרבת
21 קרבן פסח (דברים טו ז) 'שֶׁם תִּזְבַּח אֶת הַפֶּסֶח בְּעֶרְב, כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ,
22 מוֹעֵד צִאתְךָ מִמִּצְרָיִם', נאמרו בפסוק זה שלשה זמנים שונים,
23 'בערב' הוא מחצות היום ואילך, 'כבוא השמש' הוא משחשיכה,
24 ו'מועד צאתך ממצרים' הוא בבוקר, ונחלקו התנאים כיצד תתקיים
25 מצות הפסח בשלשה זמנים אלו. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, 'בְּעֶרְב' אֲתָה
26 זֹבַח את הפסח. 'וְכֹבֵא הַשֶּׁמֶשׁ' אֲתָה אוֹכֵל את קרבן הפסח.
27 ו'מוֹעֵד צִאתְךָ מִמִּצְרָיִם' שהוא בבוקר, אֲתָה שׁוֹרֵף את הנותר מבשר
28 הפסח. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ חוֹלֵק וְאוֹמֵר, 'בְּעֶרְב' אֲתָה זֹבַח. 'כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ'
29 אֲתָה אוֹכֵל. וְעַד מִתִּי אֲתָה אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ מבשר קרבן הפסח, עַד
30 'מוֹעֵד צִאתְךָ מִמִּצְרָיִם', ואז הוא נעשה נותר ומחויב שריפה. נמצא
31 שרבי יהושע סובר שזמן 'כבוא השמש' שהוא זמן אכילת הפסח,

32 נמשך עד עלות השחר, וכרבי עקיבא. ורבי אלעזר סובר שזמן 'כבוא
33 השמש' הוא עד חצות, וכרבי אלעזר בן עזריה.
34 לעיל הובאה ברייתא שרבי עקיבא למד מתיבת 'בחפזון' שהפסח
35 נאכל עד עלות השחר שהיא שעת החפזון. הגמרא מבארת מהי שעת
36 החפזון לפי רבי אלעזר בן עזריה: אָמַר רַבִּי אֶבְיָא, הַכֹּל – בין רבי
37 החפזון בן עזריה ובין רבי עקיבא מוֹדִים שֶׁבְּשִׁנְאָלוּ יִשְׂרָאֵל
38 מִמִּצְרָיִם, לֹא נִנְאָלוּ אֲלָא בְּעֶרְב, כלומר, שבלילה נתנו להם
39 המצרים רשות לצאת, שִׁנְאָמַר (דברים טז א) 'כִּי בַחֲדָשׁ הָאֵבִיב הוֹצִיאָךְ
40 ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרָיִם לַיְלָה, וְכִשְׂיָצְאוּ מִמִּצְרָיִם, לֹא יָצְאוּ אֲלָא בַיּוֹם,
41 שִׁנְאָמַר בפרשת המסעות (במדבר לג א) 'מִמְחֶרֶת הַפֶּסֶח יָצְאוּ כְּנִי
42 יִשְׂרָאֵל בֵּינָה רָמָה לְעֵינֵי כָל מִצְרָיִם. וכן לדברי הכל מהנאמר בפסוק
43 'ואכלתם אותו בחפזון' לומדים שאכילת הפסח היא עד שעת חפזון.
44 עַל מַה נִּחְלַקְנוּ, עַל שְׁעַת חֲפֻזֹן – מהי שעת החפזון שעליה דיברה
45 התורה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה סָבַר, מֵאֵי חֲפֻזֹן, חֲפֻזֹן דְּמִצְרָיִם –
46 השעה שבה נחפזו המצרים לשלח את ישראל, כלומר בחצות הלילה
47 שאז לקו הבכורות, ולכן זמן אכילת הפסח הוא עד חצות. וְרַבִּי
48 עֲקִיבָא סָבַר, מֵאֵי חֲפֻזֹן, חֲפֻזֹן דְּיִשְׂרָאֵל – השעה שבה נחפזו
49 ישראל לצאת, והיינו בבוקר, ולכן זמן אכילת הפסח הוא עד עלות
50 השחר.
51 הגמרא מביאה ראייה מברייתא שגאולת מצרים התחילה בערב:
52 תִּנְיָא נְמִי הֲכִי, נאמר בפסוק (דברים טז א) 'הוֹצִיאָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרָיִם
53 לַיְלָה, וַיֵּשׁ לַחֲמוּדָה, וְכִי בְלִילָה יָצְאוּ, וְהֵלֵא לֹא יָצְאוּ אֲלָא בַיּוֹם,
54 שִׁנְאָמַר (במדבר לג א) 'מִמְחֶרֶת הַפֶּסֶח יָצְאוּ כְּנִי יִשְׂרָאֵל בֵּינָה רָמָה לְעֵינֵי
55 כָּל מִצְרָיִם. אֲלָא מִלְּמַד שֶׁהַתְּחִלָּה לָהֶם נֹאזְלָה מִבְּעֶרְב, כִּי כָּבַר
56 בלילה נתנו להם המצרים רשות לצאת.
57 הגמרא מוסיפה לבאר פסוקים העוסקים בעניני יציאת מצרים: נאמר
58 בפסוק (שמות יא א) 'דַּבֵּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְגו' וַיִּשְׁאַלוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְהוּ
59 וְאִשָּׁה מֵאֵת רַעְהוּהָ כֹּהֵף וְכֹלֵי זָהָב, אָמַר רַבִּי יְנָאי, אֵין נָא
60 אֲלָא לְשׁוֹן בְּקִשָּׁתָה. אָמַר לִיה הַקָּפָ"ה לְמִשָּׁה, בְּכַקְשָׁה מִמֶּךָ, לָךְ
61 וְאָמַר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, בְּכַקְשָׁה מִמֶּךָ, קוֹדֵם יְצִיאַתְכֶם מִמִּצְרָיִם שְׂאֵלוּ
62 מִמִּצְרָיִם כֹּהֵף וְכֹלֵי זָהָב, כדי שתצאו ברכוש גדול, שְׂלֵא יֵאמַר

59 משנתנו בזמנה של קריאת שמע בשחרית. מבארת המשנה: **מאימתי**
 60 **קורין את שמע בשחרית** – מתי מתחיל זמן קריאת שמע בבוקר,
 61 **משיאיר היום כל כר**, עד **שיפיר** אדם בין צבע תכלת לצבע לבן.
 62 **רבי אליעזר אומר**, זמן קריאת שמע בשחרית מתחיל מאוחר יותר,
 63 משיוכל להסיר בין צבע תכלת ו-ירוק לצבע של ירק הנקרא 'כרתי'
 64 – כרישים, שמראיהם דומה זה לזה.
 65 מוסיף רבי אליעזר, (וגמרה) סוף זמן קריאתה בשחרית הוא עד הנני
 66 **התמה** – עד השעה שהחמה מתחילה לזרוח בראשי ההרים. ואם
 67 קרא לאחר זמן זה אינו יוצא ידי חובת קריאת שמע, מאחר שעבר זמן
 68 קימה של רוב בני אדם. **רבי יהושע אומר**, סוף זמן קריאת שמע הוא
 69 עד סוף שלש שעות מתחילת היום (ובזמן שהיום והלילה שוים, שזן
 70 רבע היום), **שכן דרך מלכים לעמוד משנתם בִּסוף שלש שעות**,
 71 ונחשב עדיין זמן קימה.
 72 אומרת המשנה: **הקורא קריאת שמע מכאן ואילך** – לאחר שעבר
 73 זמנה, לא הפסיד את שכרו, ואף שלא יוצא בכך ידי חובת קריאת
 74 שמע, מקבל שכר כְּאִם הִקְרָא בְּתוֹרָה.

גמרא

75 שנינו במשנה שזמן קריאת שמע בבוקר מתחיל לדעת חכמים, משעה
 76 שניתן להבחין בין צבע תכלת ללבן. הגמרא מבארת דין זה. מבררת
 77 הגמרא: **מאי** – מה משמעות החילוק בין תכלת ללבן, **אילימא** –
 78 גם נאמר שהכוונה, שיבחי בין נכבד **דעמרא חיוורא** – גיזת צמר
 80 לבנה, **לנבבא דעמרא** – דתכלתא – לגיזת צמר הצבועה בתכלת,
 81 קשה, **הא בליליא נמי מידע ידעי** – הרי בלילה לאור הכוכבים גם
 82 כן אפשר להבחין ביניהם, ולא יתכן שזו כוונת המשנה. מבארת
 83 הגמרא: **אלא** הכוונה לגיזת צמר שנצבעה בתכלת, ונשאר בה
 84 מקומות שלא נקלט הצבע יפה, ו'משיכיר בין תכלת ללבן' היינו,
 85 משיבחיין בין תכלת שבה ללבן שבה – בין המקום שנקלט בו הצבע,
 86 למקום שלא נקלט ונשאר לבן, ובאופן זה שמעורב התכלת עם הלבן,
 87 אכן יש צורך למעט אור יום כדי להבחין ביניהם.

88 הגמרא מביאה ברייתא שמובאות בה דעות נוספות בענין תחילת זמן
 89 קריאת שמע: **תניא** בברייתא, **רבי מאיר אומר**, תחילת זמן קריאת
 90 שמע הוא, **משיפיר** – כשיאיר היום קצת ויהיה ניתן להבחין בין זב
 91 ללבב שדומים זה לזה. **רבי עקיבא אומר**, כשידיה ניתן להבחין בין
 92 המור לערוך – חמור הבר, שדומים זה לזה. **ואחרים אומרים**,
 93 **משיראה את חברו הרחוק ממנו ד' אמות**, ויפירנה. **אמר רב הונא**,
 94 **הלכה באחרים**.

95 הגמרא מביאה דעה נוספת בענין זמן קריאת שמע של שחרית: **אמר**
 96 **אביי**, להנחת תפילין, שזמנה לפני קריאת שמע, הלכה באחרים –
 97 תחילת זמן הנחתם הוא. בזמן שקבעו אחרים ברייתא שנינו בסמוך
 98 לענין קריאת שמע, דהיינו משיכיר את חברו בריחוק ארבע אמות.
 99 ולענין תחילת זמן קריאת שמע, יש לנהוג כמנהגו ותיקו, **דאמר רבי**
 100 **יותן**, ותיקין – אנשים עניים ומחבבי מצוות, היו גומרין אותה – את
 101 קריאת שמע, עם הנני התמה – כשהחמה מתחילה לזרוח, כלומר
 102 שהתחילו לקרוא קריאת שמע מעט קודם הנץ החמה, בתוך שיעור
 103 זמן שיוכלו לסיימה עם ברכתיה עם הנץ החמה, והטעם שנהגו כך
 104 מבואר בסמוך.

105 הגמרא מביאה ראייה לאביי מברייתא: **תניא נמי הכי** – שנינו כן
 106 בברייתא כמו שאמר אביי, ותיקין היו גומרין אותה – את קריאת
 107 שמע, עם תחילת הנני התמה, כדי שייסמוך גאולה לתפלה – שתיכף
 108 אחרי קריאת שמע וברכותיה, שנוכרת בהם גאולת מצרים, יתפלל
 109 תפלת שמונה עשרה, ונמצא מתפלל ביום – בגן החמה שהוא ודאי
 110 יום, שאז הוא זמן לכתחילה.

111 **אמר רבי ירמיה**, **מאי קראה** – מאיזה פסוק יש לסמוך מנהג זה,
 112 להפלה מיד בנך החמה, ממה שנאמר (תהלים עב) **וייראוך עם שמש**
 113 **ולפני ירך דורים**, כלומר, מתי ייראוך' על ידי קבלת עול
 114 מלכות שמים שמקבלים עליהם בקריאת שמע, 'עם שמש' דהיינו
 115 סמוך לזריחת החמה, ומוזה שאמר הכתוב שזמן קריאת שמע הוא
 116 סמוך לזריחה, מוכח שזמן תפלה הוא בזריחת החמה, שהרי יש
 המשך בעמוד קמה

1 **אותו צדיק** (אברהם אבינו), שאת גזירת השעבוד **יעקבום וענו**
 2 **אותם** (בראשית טו יג) **קיים בהם** – בבני ישראל, ואילו את ההבטחה
 3 **ואחריו כן יצאו פרעושי גדול** (שם פסוק יד) **לא קיים בהם. אמרו לו**
 4 בני ישראל למשה רבינו, **ולואי שנצא בעצמנו ממצרים ואף בלא**
 5 **רכוש גדול. משל לאדם שהיה חבוש בבית האסורים, והיו אומרים**
 6 **לו, בני אדם מוציאין אותך למחר מבית האסורין, וגם נותנין לך**
 7 **מזון הרבה. ואמר להם, בבקשה מכם, הוציאוני היום ואיני**
 8 **מבקש פלום.** כך גם ישראל כששמעו בקשת משה אמרו, שרוצים
 9 הם להשתחרר מיד אף בלא הרכוש הגדול.

10 נאמר בפסוק (שמות יב לו) **ידה נתן את הן העבים מערים וישאלום**.
 11 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור הפסוק: נאמר בפסוק
 12 **וישאלום, אמר רבי אמי, מלמד שהשאלום בעל כרחם.** ונחלקו
 13 האמוראים את מי היה צריך להכריח לכך, **איבא דאמרי, בעל**
 14 **כרחם דמצרים** – שבני ישראל הכריחו את המצרים להשאלם.
 15 **ואיבא דאמרי, בעל כרחם דישראל** – שהמצרים הכריחו את בני
 16 ישראל שישאלו מהם. **מאן דאמר** – מי סוּבַר שההשאלה נעשתה
 17 **בעל כרחם דמצרים**, למד כן מדברי (תהלים סח יג) **ונות בית תחלק**
 18 **שלל** כלומר, 'נות בית' הם בני ישראל, והם יחלקו את השלל שלקחו
 19 בעל כרחם של המצרים. **ומאן דאמר** שההשאלה נעשתה **בעל**
 20 **כרחם דישראל**, הטעם שלא נטלו ישראל מרצונם הוא, **משום**
 21 **משוי**, שהיה קשה לבני ישראל לשאת את רכושם של המצרים.

22 נאמר בהמשך הפסוק (שם) **וינצלו את מצרים. אמר רבי אמי,**
 23 **מלמד שעשאוהו ישראל למצרים כמצודה של עופות שאין בה דגן,**
 24 שדרך צידי העופות לזרוק דגן תחת המצודות כדי שיבואו העופות
 25 לאוכלו וילכדו, ומצודה שאין בה דגן אין העופות באים אליה והיא
 26 נשארת ריקה, כך רוקנו את מצרים מכל רכושם. **וריש לקיש אמר,**
 27 **עשאוהו כמצולה שאין בה דגים** – כמעמקי הים בתוך התהום, שאין
 28 שם דגים, כך רוקנו את המצרים מרכושם.

29 הגמרא דורשת פסוק נוסף בענין יציאת מצרים, שנאמר למשה
 30 בשעה שנגלה אליו הקב"ה בסנה. כתוב בפסוק (שמות ג יד) **ויאמר**
 31 **אלהים אל משה, אהיה אשר אהיה. ויאמר, בה תאמר לבני ישראל**
 32 **אהיה שלחני אליכם.** ומבארת הגמרא, שהקב"ה השיב באמירה
 33 הראשונה שיאמר להם **אהיה אשר אהיה**, וכפל תיבת 'אהיה'
 34 ביאורו כך, **אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור להם לישראל, אני**
 35 **הייתי עמכם בשעבוד זה – במצרים, וזהו אהיה, ואני אהיה עמכם**
 36 **גם בשעבוד שאר מלכויות שעתידים להשתעבד בכם, וזהו אשר**
 37 **אהיה.** והטעם שהוצרך לאמירה נוספת שנאמר בה 'אהיה רק פעם
 38 אחת, מפני שבין שתי האמירות השיב משה תשובה על האמירה
 39 הראשונה, שכאשר שמע משה את תשובת ה', **אמר לפניו, רבוננו**
 40 **של עולם, דיה לצרה בשעתה** – די בכך שיתאוננו על הצרה בשעה
 41 שתבא אליהם, ומדוע צריך לצערם כעשוי בכשורה הקשה על
 42 שעבוד שאר המלכויות. **אמר לו הקב"ה, אכן לך אמור להם אהיה**
 43 **שלחני אליכם**, כלומר, אמור להם שאנכי עמם בשעבוד מצרים,
 44 ואל תוכיר להם שאר צרות העתידות לבא.

45 אחר שדרשה הגמרא את כפל אמירת 'אהיה' בפסוק, דורשת הגמרא
 46 פסוק נוסף בתפילת אליהו בהר הכרמל שנאמר בו כפילות לשון שיש
 47 לבארה. כתוב בפסוק (מלכים א יח לו) **עניני ה' עניני. אמר רבי אבהו,**
 48 **יש לשאול, למה אמר אליהו עניני שתי פעמים.** אלא מלמד,
 49 **שאמר אליהו לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, עניני שתירד**
 50 **אש מן השמים ותאכל כל אשר על המזבח, ועניני עוד, שתספח**
 51 **דעתם ממחשבת רשע שיכולה לבוא אל ליבם, כדי שלא יאמרו**
 52 **שיירדת האש ואכילתה את הקרבן מעשה בשפים הם, שנאמר**
 53 **בסוף הפסוק ואתה הסבות את לבם אחורנית**, כלומר, על ידי נט
 54 זה תסבב אליך את ליבם שעד כעת פנה אחורנית ממך, ותלו הכל
 55 במקרה ובכשפים, ומעתה יפנה ליבם אליך ויאמינו שברצונך עשיתי
 56 כן.

משנה

57 לאחר שעסקה המשנה הקודמת בזמן קריאת שמע בערבית, דנה

45 שקבעו אותה חכמים [את אמירת 'ה' שפתי תפתח] לאומרה
 46 בתפלה, בתפלה אריכתא דמיא – הרי היא בכלל התפלה, וכתפלה
 47 ארוכה היא, ואינה נחשבת הפסק.
 48 הגמרא מחזקת את התירוץ: דאי לא תימא הכי – שאם לא תאמר
 49 כך, שמפני שקבעוה בתפלה נחשבת כתפלה אריכתא, אם כן בתפלת
 50 ערבית, היכי מציי סמיך – איך יכול לסמוך גאולה לתפלה, והא בעי
 51 למימר – והרי צריך הוא לומר ברכת 'השכיבנו', ונמצא שהוא
 52 מפסיק בין גאל ישראל' לשמונה עשרה. אלא מוכרח אתה לומר,
 53 שבין דתקיננו רבנן – הואיל וחכמים התקינו לומר 'השכיבנו',
 54 בגאולה אריכתא דמיא – הרי היא בכלל ברכת גאל ישראל' והרי
 55 שתיקן כברכה אחת ארוכה, הכי נמי – כמו כן יש לומר לענין 'ה'
 56 שפתי תפתח, שבין דתקבעוה רבנן לאומרה בתפלה, בתפלה
 57 אריכתא דמיא – הרי היא כתפלה ארוכה ואינה נחשבת הפסק.
 58 הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי יוחנן שהובאו לעיל, שבתחילת
 59 התפלה אומר 'ה' שפתי תפתח, ובסוף אומר 'יהיו לרצון אמרי פי'.
 60 שואלת הגמרא: מפרדי האי – הרי פסוק זה 'יהיו לרצון אמרי פי',
 61 משמע לבסוף – משמעו כתחינה הנאמרת בסוף התפלה, כלומר מה
 62 שהתפללתי יהיה לפיוס ולריצוי לפני ה', ומשמע מעיקרא, ומשמע
 63 גם כתחינה הנאמרת בתחילת התפלה, דבעינא למימר – מה
 64 שברצוני להתפלל יהיה לרצון, ואם כן מאי מעמא – מה הטעם
 65 שתקנוהו רבנן לאומרו אחר שמונה עשרה ברכות, לימרו –
 66 שיאמרו מעיקרא – לפני תפלת שמונה עשרה. משיבה הגמרא: אמר
 67 רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פוי, הואיל ולא אמרו דוד
 68 בתהלים, אלא לאחר שמונה עשרה פרשיות, ומזמורים, לפיכך
 69 תקינו רבנן – תיקנו חכמים גם בתפלה, לאומרו לאחר שמונה עשרה
 70 ברכות.
 71 הגמרא מקשה על תירוץ של רבי יהודה בנו של רבי שמעון בן פוי:
 72 וכי הני – אותם פרשיות שעד הפסוק 'יהיו לרצון' וגו' בספר תהלים,
 73 שמונה עשרה פרשיות הם, הרי תשע עשרה פרשיות הויין [הם],
 74 שהלא פסוק זה נאמר בסיומו של מזמור י"ט. מתרצת הגמרא, 'אשרי
 75 האישי' ו'למה רגשו גוים' (תהלים א-א) קרא פרשה – פרשה אחת היא,
 76 ולא שתי פרשיות, ונמצא הפסוק 'יהיו לרצון' נאמר במזמור י"ח.
 77 הגמרא מוכיחה ממקום אחר שאשרי האישי ו'למה רגשו גוים' הם
 78 מזמור אחד: דאמר רבי יהודה בריה דרבי שמעון בן פוי, מאה
 79 ושלוש פרשיות [מזמורים] אמר דוד, ולא אמר הללויה, עד שראה
 80 במפלתו של רשעים, שהיתה חשובה בעיניו ביותר, שנאמר (תהלים
 81 קד לה) 'יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את
 82 ה' הללויה'. וקשה, וכי הני מאה ושלוש, הרי מאה וארבע הויין [הם],
 83 עד פסוק זה אינם אלא מאה ושלוש, הרי מאה וארבע הויין [הם],
 84 שהלא פסוק זה נאמר בסיומו של מזמור ק"ד, אלא שמע מינה –
 85 מוכח מכאן, שמזמורים 'אשרי האישי' ו'למה רגשו גוים', קרא
 86 פרשה היא – הם מזמור אחד.
 87 הגמרא מביאה עוד הוכחה שאשרי האישי ו'למה רגשו גוים' הם
 88 מזמור אחד: דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן,

1 לסמוך גאולה לתפלה.
 2 הגמרא ממשיכה לדרן בענין סמיכת גאולה לתפלה. אומרת הגמרא:
 3 העיר רבי יוסי בן אליקים משום קהלא קדישא ו-קהלה הקדושה
 4 דבירושלים, כל הסומך גאולה לתפלה, אינו נוזק כל היום בולו.
 5 אמר רבי זירא, איני – וכי כך הוא, והא אנא סמכי ואיתוקי – והרי
 6 אני סמכתי גאולה לתפלה והזקתי. אמרו לו בני
 7 השיבה רבי זירא, במאי איתוקת – במה הזקתי, דאמטיית אפא
 8 לבי מלכא – שהובלת הדסים לבית המלך ושלקחיהו באנגריא
 9 להוליך הדסים לשם, התיס נמי מקעי לך למיהב אנרא למתוי אפי
 10 מלכא – גם שם היה לך לשלם שכר כדי לראות את פני המלך
 11 וכלומר לא זו בלבד שלא אירע לך נזק, אלא נהנית מראיית פני
 12 המלך בלא ששילמת דמים על כך, דאמר רבי יוחנן, לעולם ישתדל
 13 אדם לרוי לקראת מלכי ישראל, מפני שמצוה לכבדם, ולא
 14 לקראת מלכי ישראל בלבד, אלא אפילו לקראת מלכי עובדי
 15 בוכבים ישתדל לרוי, והטעם, שאם יזכה לעולם הבא, לראות
 16 בגדולתן של ישראל, יבחין בין הכבוד הרב שינחלו אז מלכי ישראל,
 17 לכבוד של מלכי עובדי בוכבים עכשיו.
 18 הגמרא ממשיכה לדרן בענין סמיכת גאולה לתפלה: אמר ליה רבי
 19 אלעא לעולא, בי עילית התיס – כשתעלה לארץ ישראל, שאיל
 20 בשלמא – שאל בשלמו דרב ברונא אחי, במעמד כל החבורה של
 21 רב ברונא, דאדם גדול הוא, ושמה במצות, וימנא קרא – פעם אחת
 22 סמך רב ברונא גאולה לתפלה, ולא פסיק חזקא מפומיה כוליה
 23 יומא – ולא פסק שחוקו מפיו כל אותו היום על שזכה לסמוך גאולה
 24 לתפלה.
 25 הגמרא מקשה על עיקר הדין של סמיכת גאולה לתפלה: היכי מציי
 26 סמיך – כיצד יכול לסמוך גאולה לתפלה, והא ו-הרי אמר רבי
 27 יוחנן, בתחלה – קודם שמתחיל תפלת שמונה עשרה, אחרי שאמר
 28 'ברוך אתה ה' גאל ישראל, הוא [המתפלל] אומר את הפסוק
 29 (תהלים נא ט) 'ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך, ולבסוף – כשמסיים
 30 שמונה עשרה, הוא אומר את הפסוק (תהלים ט טו) 'יהיו לרצון אמרי
 31 פי וגו' והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי, ומאחר שמפסיק בפסוק 'ה'
 32 שפתי תפתח' נמצא שאינו סומך גאולה לתפלה. מתרצת הגמרא,
 33 אמר רבי אלעזר, תהא [היה] מתפרשת] מה שאמר רבי יוחנן
 34 שצריך לומר 'ה' שפתי תפתח, מכיון שגאולת מצרים היתה ביום, ומה
 35 בה לסמיכת גאולה לתפלה, מכיון שגאולת מצרים היתה ביום, ומה
 36 שאמרנו כאן שצריך לסמוך גאולה לתפלה, הוא בתפלת שחרית.
 37 מקשה הגמרא: והא אמר רבי יוחנן, אינהו בן העולם הקא, והו
 38 הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית, הרי שגם בתפלת
 39 ערבית צריך לסמוך גאולה לתפלה. מתרצת הגמרא, אלא אמר רבי
 40 אלעזר, תהא מה שאמר רבי יוחנן שצריך לומר 'ה' שפתי תפתח,
 41 בתפלת המנחה, שאין בה הזכרת גאולה כלל.
 42 הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רב אשי אמר, אפילו תימא [תאמר]
 43 אכולהו – שדברי רבי יוחנן נאמרו על כל התפלות, מכל מקום אין
 44 בכך משום הפסק בין גאולה לתפלה, והטעם, שבין דתקבעוה רבנן –